

legi derogans sat firma videtur, ut excuset a tanto, si non a toto.

Art. II. — De unica refectione et quando sumenda.

301. Q. 1. *Quandiu durare potest unica relectio in jejunio?*

R. Qui refectionem notabiliter continuat, jejunii legem frangit; quia Ecclesia unam quidem refectionem permittit, sed uni ex ordinariis circiter respondentem. Probabiliter dicunt illam posse continuari ad duas horas; alii etiam ad tres vel quatuor ex consuetudine, sed merito dubitatur: res est resolvenda ex usu regionum et timoratorum judicio.

Non tamen contra jejunium faceret qui nimium comederet, sed tantum contra temperantiam; cum nullibi quantitate ciborum in una refectione Ecclesia taxaverit.

302. *An (quæres) liceat refectionem interrumpere sine læsione jejunii?*

R. Si justa adest causa interrumpendi, certum est interruptionem jejunium non violare; quia tunc nova relectio habetur tamquam refectionis prioris complementum. Neque præsumi potest Ecclesiam velle, ut quis semipransus maneat: hinc Diana excusat ministrantes mensæ et lectores tempore mensæ, qui aliquid cibi sumunt immediate ante mensam; quia isti intendunt cum edentibus incipere refectionem, et post ministerium præstitum immediate eam perficere. Si vero nulla adest justa interrumpendi causa, casu quo interruptio sit notabilis, certum est jejunium graviter violari; quia tunc habentur refectiones multiplicatæ.

Quanta autem esse debeat et qualis hæc interruptio ad jejunii violationem, non tam facile potest definiri. Profecto si interruptio duret per integrum horæ spatium sine causa, consentiunt omnes non posse refectionem resumere sine jejunii violatione; habetur enim communiter uti notabilis. Idem sunt qui dicunt de dimidia hora; nam per hanc quoque, cum stomachus de novo præparetur ad cibos recipiendos, eluderetur jejunii lex¹.

¹ Hæc tamen omnia moraliter accipienda sunt. Unde merito probabile

303. Q. 2. *An ille peccet mortaliter, qui sæpe in die parum cibi suscipit?*

R. Affirmative: qui sine gravi causa sæpius in die parum cibi suscipit tempore jejunii, peccat mortaliter. Quia parvæ illæ cibi portiones pedetentim in die susceptæ coalescunt in aliquod grave quoad se reficiendum: quod quidem jejunio adversatur. Hinc Alexander VII damnavit hanc n. 29 propositionem: *In die jejunii qui sæpius modicum quid comedit (etsi notabilem quantitatem in fine comederit), non frangit jejunium.* Excusantur tamen qui aliquid sumunt, puta unciam, ne corporis viribus deficient, si prandium, v. g., multum differri contingat ultra horam consuetam, quemadmodum solet evenire Religiosis mensæ ministrantibus, lectoribus et famulis. Verum aliquid sumere ne potus noceat, vix semel atque iterum potest permitti in die.

Quoties (quæres) peccat qui sæpe in eadem die jejunium culpabiliter frangit sumendo cibos in notabili quantitate? — Notabilis quantitas juxta aliquos generatim sunt quatuor uncias. Escobar ponit quoad carnes unciam unam, Pasqualigus mediam unciam; in ceteris cibis duas uncias. At in nostra sententia quam tenent Leander, Roncaglia et Salmanticenses, quantitas notabilis seu gravis quoad carnes est quantitas excedens octavam circiter partem uncias, cum nimium nutriant (sed ratio habenda est diversitatis mensurarum). In ceteris vero cibis communibus probabiliter censet Diana cum aliis non esse notabilem, nisi materiam illam, quæ excedat uncias duas. Sunt tamen qui non tantum requirunt pro ovis et lacticiniis; cum adeo carnibus assimilentur. Hoc posito:

R. Cum distinctione: *vel* iste jejunium frangit sæpius in die sumendo carnes, aut ova et lacticinia; *vel* jejunium frangit plures tantum agendo comestiones, in iis nempe semper

est, quod ille qui jam surrexit e mensa animo non amplius comedendi, sine peccato poterit iterum ad comedendum redire, si aliud ferculum apponatur quod ille ignorabat, vel si convivæ adhuc comedant; quia moraliter censetur durare idem prandium. — *V. Liguori, Op. Mor., l. III, n. 1020.* Imo Tamburini, Elbel, Filliucius concedunt generaliter posse cibum adhuc sumi post sesquiquadrantem, nempe post vigintiduo horæ momenta (*minutes*).

sumendo cibos esuriales. Si 1, certum est eum toties peccare quoties manducat; præceptum enim abstinendi a carnibus, ovis et lacticiniis est negativum: ideoque obligat semper et pro semper, id est toto jejunii tempore. Si 2, dicimus, unum duntaxat mortale committi; quia jejunii natura in ea unica comestione consistit ex D. Thoma¹. Ideoque semel destructa formaliter ejus essentia, cessat jejunium, neque aliqua amplius superesse potest illius obligatio. Hinc pœnitens si peccavit primo modo, debet explicare quoties id egerit; cum tot sint peccata quot comestiones. Non autem si comederit cibos communes: quia post primam vicem remanet deobligatus. Ita communiter tenent Azorius, Cajetanus, Suarez, etc.

Quid (dices) si quis inculpabiliter bis jam in die comederit? tenebitur se abstinere a tertia refectioe? — Sunt qui negant probabiliter; quia essentia jejunii jam destructa est; nam post binam refectioem jejunium impossibile evadit; hinc illud axioma: *Semel fractum semper fractum*. Sed sententia probabilior contrarium docet; nam qui jejunium fregit bis comedendo sine advertentia et ideo sine culpa, fregit quidem materialiter, sed non formaliter. Unde cum primum advertit, legem tenetur servare et curare, ut ab ejus formali violatione absteat².

304. Q. 5. An liceat cauponi in die jejunii omnibus indiscriminatim petentibus præbere cibos et carnes?

R. Sunt qui absolute negant id licitum esse; quia esset concurrere ad malum alterius, et hoc peccatum est. Sed probabilius nobis videtur affirmandum cum Billuart, Bouvier, Gousset, Mazzota, Navarro, Sanchez, Sporer, Tournely, Viva, et aliis satis communiter, etiamsi caupo certo sciat personas cauponam ingredienti carere dispensatione pro manducandis carnibus; si tamen grave ac notabile omnino damnum timeat. Nam ad permittendum grave peccatum proximi, quod ille paratus est committere occasione a nobis præstita sufficit gravis causa, quæ nos deobliget a præcepto charitatis. Billuart id confirmat illis Angelici verbis: *Licite*

¹ 2, q. 147. — V. Liguori, *Homo Apost.*, tract. XII, n. 20; *Op. Mor.*, l. III, n. 1029.

² V. Casena, *Responsio data cuidam theologo, sive examen illius axiomatis semel fractum, semper fractum; dissertatio*.

*possumus uti malitia alterius, vel etiam materiam qua abuteretur, non subtrahere, sed præbere, scilicet pro aliquo incommodo vitando*¹.

Urgenda tamen esset, ad omne scandalum vitandum, lex merito alicubi indicta, quæ scilicet taliter comedentes vult separatim ab aliis collocandos esse. — Item observamus, quod non ita facile posset excusari caupo oppiduli, hac ratione quasi urgeat periculum diminutionis concurrentium; siquidem apud omnes caupones similium locorum sacrum est, uti esse debet, ut cibi vetiti nulli apponantur: atque concurrentes probe sciunt eos omnes idipsum agere.

305. Q. 4. An electuaria frangant jejunium?

R. Electuaria (vulgo *conserves*) sunt ea liquida, quæ rei de se nutritivæ, sed dilutæ substantiam continent. Conficiuntur ex electis rebus, v. g. saccharo et cedro, vel cerasis, malis citrinis, amygdalis, janipero, etc. De his habet Angelicus: *Electuaria etiamsi aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum. Unde non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio, nisi forte aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate assumat per modum cibi*². Quod si quis in parva quantitate electuaria sumat ob delectationem, jejunium venialiter violabit ex materiæ parvitate.

Ad potiones vero, quæ in usu sunt uti simplices potiones, v. g. coffea (*café*), theum (*thé*), et electuaria supradicta, aqua tamen multum diluta, docet communis sententia illas jejunium non frangere; cum potius inductæ sint ad sitim

¹ « Si sit dubium, iterum Billuart, an hospites habeant jus cœnandi, debent hac de re interrogari, si decore fieri possit: sin minus propter eorum reverentiam, possunt præsumi posse; quia nemo debet reputari malus, nisi probetur... Tibi a jejunio exempto non licet urbanitatis causa invitare ad cœnam tecum eum, quem scis jejunio teneri, quamvis paratum domi suæ cœnare. Ita Lessius, Lothar, Azor et alii contra Navarrum. Ratio est, quia si sola urbanitas non sit causa sufficiens, ut licite præbeas occasionem aut materiam peccandi, a fortiori ut invites ad id, quod sine peccato hic et nunc fieri non potest. » — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. II, n. 69; l. III, n. 1050.

² 2, q. 147, a. 6. Item rationabiliter sumuntur ad confortandum stomachum, ad oris fetorem tollendum, ad vocem conservandam, ad sitim sedandam, etc.

sedandam atque ad simplex corporis refrigerium, non ad nutritionem. Neque obstat, si ministrentur congelatæ (vulgo *sorbets*); congelatio enim naturam non mutat. — Diximus quæ in usu sunt uti simplices potiones; aliter enim esset de sumptione lactis, jusculi, succi pomorum (vulgo *melons*), et aliorum fructuum, item uvarum confectarum, aut tunc dentibus pressarum, licet postea expuantur. Nam hæc omnia censentur habere rationem cibi; et potius ad nutritionem, quam ad cibi vehiculum referuntur (si excipias mustum, quod censetur verus potus). Imo quoad potiones lacte mixtas adest expressa prohibitio Clementis XIII, Bulla *Appetente sacro*, anno 1759¹.

306. *Quid (quæres) de vino, cervisia et chocolate in jejunii diebus?*

R. Quoad *vinum*, commune est inter Doctores, imo *unanimis declaraverunt*, ait Benedictus XIV², illud jejunium non frangere, etsi sumatur extra refectionem et collatiunculam. Quod valet etsi quis illud sumat ad sedandam famem; cum ad id ordinatum non sit; Porro *statutum positivæ legis non attendit intentionem observantis, sed ipsum actum, eo quod modus virtutis non cadit in præcepto, sed est finis præcepti*³. Unde hodie obsolevit vetus præceptum contrarium. — Hoc pariter dicendum est de cervisia seu birra, quæ conficitur ex aqua hordeacea et aliis ingredientibus; hæc enim pro vero, ac simplici potu accipitur ab omnibus.

Ad *chocolatem* autem quod pertinet, certum est quod illum manducare non dilutum, frangit jejunium, graviter vel leviter pro notabili ejus aut parva quantitate; quia cibus est et per modum cibi sumitur. Si vero cum aqua mixtus et dilutus ac coctus sorbeat, docent alii ejus potionem jejunium frangere; quia non habet rationem potus, sed

¹ Aliter dicendum de *sero* lactis proprie dicto, nempe ultima operatione habito; cum hoc habeatur uti simplex potio, vel potius uti medicina. Adde illud nihil amplius de vera substantia factis retinere. Unde sicut liceret jusculum sumere, si operatione chimica, omnis carnea substantia subtraheretur; ita licet sumere serum, a quo per ultimam operationem lac extractum fuit. Neque sane serum dici potest lac verum, sed aqua e lacte. — At sunt qui jejunii die non permittunt serum, nisi ex consuetudine, aut nisi quando sumitur uti medicina: cum censeant illud adhuc aliquid de vera substantia lactis habere. Non autem liceret lac sumere in cœnula seu collatiuncula, quia per privilegium licet caseum, ideo quia caseum est de lacte; nam in hac re non valet argumentatio.

² *Notificatione* xv. — ³ S. Thomas, in 4. d. 15, q. 5, a. 4.

magis cibi et alimenti ad instar lactis et jusculi. Alii tamen negant, modo illius usus sit moderatus, et non sumatur instar densæ pultis et in magna quantitate. Pro ratione proferunt universalem consuetudinem (saltem extra Galliam), quam sciunt nec reprobant Ecclesiæ Prælati: *Ex hoc ipso* (inquit Angelicus in re simili) *quod Prælati dissimulant, videntur annuere*. Huic sententiæ favet Benedictus XIV⁴; eamque et nos tenemus, modo toties non sumatur in die, quoties libuerit; sed semel tantum. Et relate ad quantitatem, attendatur consuetudo recepta apud viros probatos, ut nempe sumatur unus ciathus ordinarius, ut de more solet.

307. Q. 5. *Quandonam resectio sumenda est in jejunio Ecclesiastico?*

R. Hora refectionem sumendi primitus quoad jejunium Quadragesimæ erat post occasum solis; quoad alia vero jejunia erat hora nona: sed a sæculo XIV sensim sine sensu quoad omnia jejunia hora anteacta est ad meridiem. Hora autem hæc ita obligat in nostra sententiâ, ut qui *eam anticipat notabiliter sine causa*, mortaliter peccet; cum jejunium solvat. Probatur tum ex jure canonico, ubi anticipantes *nulatenus jejunare credendi sunt*²; tum ex Angelico, qui ait: *Qui nimis notabiliter anticipat, jejunium solvit*³; tum ex ratione: anticipando enim notabiliter violatur præceptum in re gravi; cum hora multum pertineat ad rationem abstinentiæ.

Diximus: — 1. *qui anticipat*, non enim peccaret quis posticipando: nam magis accederet ad antiquam consuetudinem, quæ quidem ad jejunii finem melius conducit; — 2. *notabiliter*; etenim, ait idem Angelicus, *ad jejunium requiritur hora determinata non secundum subtilem examinationem, sed secundum grossam æstimationem*⁴. Est autem probabilius integram horam constituere tempus notabile; — 3. *sine causa*; causa enim facit licitum in jure, quod non est licitum. Porro causa levis a levi, causa gravis a gravi anticipatione excusat: imo si admodum gravis, a jejunio liberat, uti patet⁵ (FF).

¹ *Notificatione* xv; vid. *Analecta juris pontificii*, an. 1857, p. 2822.

² C. *Solent* de cons. d. 1. — ³ In 4, d. 15, q. 5, a. 4.

⁴ 2, 2, q. 147, a. 7.

⁵ V. Liguori, *Homo Apost.*, tract. XII, nn. 18 et 21.

‡ unicus. — De collatiuncula vespertina.

308. Q. Quid notandum de collatiuncula vespertina in jejunio?

R. Collatiuncula vespertina a monachis aliquomodo cœpit, qui in jejniis a propria regula inductis, ante vel post sacra colloquia (*collationes dicta seu conferentias*) aliquos aquæ haustus, vel alterius potionis ad vires refocillandas sumebant. — Morem hunc amplexati sunt fideles in Ecclesiæ jejniis: qui mos eo venit, ut hodie cœna habeatur tametsi parvula, quam quidem legitimam esse probat ubique locorum recepta consuetudo. Circa hanc veniunt notanda:

1. Hora consuetudine determinata sumendi refectiunculam ea videtur esse, qua jejunans solebat sumere cœnam, vel sub vesperam. Non ergo erit sine justa causa tempus et hora ejusdem commutanda: quod tamen si fiat, non excedet veniale; quia non violatur substantia jejunii, ut commune est cum Bouvier, Talento et aliis. Erit causa justa iter, officium, negotium, studium, etc. Gury merito addit: *Excusat autem etiam a veniali... loci aut conditionis consuetudo*, et hodie passim admittitur.

2. Duo in collatiuncula præsertim spectanda, cibi quantitas et qualitas. In quibus dicimus generatim esse tenendam probatam locorum consuetudinem, et piorum doctorumque praxim: quæ his in rebus pluris æstimanda sunt, quam quædam subtilioris ratiocinationis argumenta. Usus enim, qui cœnulam induxit, illam moderari poterit.

3. Ad quantitatem speciatim quod attinet, quantitas octo unciarum nemini deneganda videtur; major autem concedenda iis, quibus hæc non sufficeret. Omnes autem conveniunt excessum duarum unciarum ultra permissas esse materiam levem. Quinam vero sit gravis excessus, non conveniunt: alii requirunt excessum supra cœnulam alteri dimidiæ cœnulæ æquivalentem; alii cum Billuart requirunt excessum, qui seorsim sumptus cœnulæ integræ æquivalet.

4. Quod respicit qualitatem certum est excludi carnes, ova

et lacticinia¹: item dulciaria ovis confecta; nam ovorum substantia non deperditur, eo quod farina misceatur. — Cibi autem hodie permissi sunt panis, olera, poma, pyra, ficus, uvæ, nuces, castaneæ, amygdalæ, etc. Ad pisces quod attinet, multi merito dicunt juxta hodiernam consuetudinem cibum sumi posse de piscibus etiam recentibus et magnis: atque id nunc etiam in communitatibus religiosis passim obtinere assertit doctus Episcopus Milante (GG).

Art. III. — De causis a jejunii præcepto excusantibus.

309. Ab ecclesiastico jejunio excusant: 1. superioris dispensatio; 2. impotentia tum physica, tum moralis; 3. labor; 4. pietas. Humana enim lex vel contraria lege interveniente vel legitima dispensatione vel gravi in ea observanda incommodo, cessat habere vim. Dixi *gravi*; jejunandi enim difficultas per se non excusat; secus in fumum abiret hoc præceptum. Etsi autem contra famem caninam citra peccatum possit aliquid sumi; non certe tamen, a jejunio excusaret urbanitas, ut v. g. cum amico manduces.

De his porro seorsim et accurate censeo disserendum, cum sint res omnes pertinentes ad praxim, et scitu necessariae. Sedulo curavi super hoc puncto quamplures auctores observare, eo quod doctorum auctoritas in hoc redundet in probabilitatem intrinsecam; cum agatur de re, quæ valde pendet ab æstimatione prudentum. Ita S. Alphonsus noster².

310. Q. 1. Quinam a jejunii præcepto dispensare possunt?

R. Possunt dispensare: 1. Summus Pontifex in Ecclesia universa, et quidem valide, etiamsi non adsit causa; cum dispenset in lege sua. — 2. Episcopus in sua Diœcesi, sed cum causa, cum suis subditis, et tantum pro casu particulari vel uno aut altero Diœcesis loco: non enim potest dispen-

¹ Quoad lacticinia excipiuntur loca, ubi ea sumendi etiam sero consuetudo, vel privilegium est. Diximus *etiam sero*; non ideo enim licerent, quia in unica refectione sunt permissa. Hinc interrogata S. Pœnitentiaria sub Benedicto XIV, an liceat sero parum casei sumere dispensatis ad lacticinia, *optime conscia mentis Sanctitatis Sux, imo ipsa approbante, respondit negative.*

² V. *Op. Mor.*, l. III, n. 1052. — Hic etiam videri potest in fine voluminis: *Sanctæ Apostolicæ Sedis responsa quædam recentiora circa jejunium.*

sare pro tota Diœcesi sine Pontificis venia, neque in solo esu carniū : ita ei limitatur dispensandi facultas ; cum jejunium sit lex superioris ; — 3. Consuetudo et tacita Episcoporum permissio induxit, ut etiam Parochi in tota Parœcia, ipso præsente Episcopo, cum subditis particularibus hac gaudeant potestate, quam valent exercere tum per se tum opera Sacerdotum et Clericorum. Sed caveant, ne utantur ancilla, quod maxime dedecet, nisi utantur simpliciter uti nuntia. Et idem possunt Vicarii Parochorum, qui exercent actus parochiales, si Parochus non repugnet, uti docent Sanchez, Salmanticenses aliique (HH).

311. *Quid (dices) de Confessariis et Medicis?* — Satis omnibus notum, quod neque a jure, neque a consuetudine Confessarii potestatem habent dispensandi in jejunio proprie loquendo. Sed declarare utique possunt in foro conscientie, pœnitentes suos in data circumstantia ad jejunii præceptum minime obligari; tunc enim quasi pro tribunali doctores, ac judices sedent. — Multo minus Medici proprie dictam potestatem habent dispensandi : cum non sint jurisdictione Ecclesiastica præditi. Ad ipsos non pertinet, nisi declarare (conscientiose tamen ne aliorum peccatis graventur) quænam sit causa vere sufficiens.

312. Q. 2. *Quinam a jejunio excusantur ratione impotentie?*

R. 1. Ratione impotentie physicæ excusantur : — 1. infirmi, quibus jejunium graviter obesse posset : vel ita debiles, qui uno prandio male se haberent, uti convalescentes. Item illi, qui nisi bis reficiantur ex vacuitate stomachi capitis vertiginem patiuntur ; — 2. mulieres fœtum utero gerentes vel prolem lacte nutriendas ; quia ipsæ indigent alimentis copiosioribus, esto etiam quod viribus polleant. Imo consuetudo permittit eis etiam carniū usum, si proles ægrotet, aut mater sit valde debilis ; — 3. pauperes, de quibus hæc scribit D. Thomas : *Dicendum quod pauperes qui possunt sufficienter habere quod eis sufficiat ad unam comestionem, non excusantur propter paupertatem a jejunio Ecclesie; a quo tamen excusari videntur illi qui frustatim elemosynas mendicant, qui non possunt simul habere quod eis ad victum sufficiat*¹.

¹ 2, 2, q. 147, a. 4. — Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 1052.

313. R. 2. Ratione impotentie moralis excusantur a jejunio :

1. Illi, quibus jejunium affert *grave incommodum*, v. g. gravem capitis dolorem, vigiliis diuturnas, etc.; nam leges Ecclesie non obligant cum incommodo gravi; obligant tamen cum aliqua difficultate : secus actum esset de omnibus Ecclesie legibus, quæ certo passionibus obstant; et maxime de jejunio quod eas mortificat. Utrum autem, si grave incommodum possit præcaveri prandium differendo ad vespertas et mane collatiunculam sumendo, ad hoc teneantur, probabiliter negat Viva cum aliis; quia hoc esset remedium extraordinarium et durum omnino : et ob hanc difficultatem veteri disciplina derogatum est.

2. *Milites* sive in castris, sive in hospitibus : ita communiter, tum quia statis horis non possunt comedere; tum quia congruum non habent cibum pro jejunio. Adde consuetudinem. Imo fere ubique dispensantur ab abstinentia a carniibus, nonnullis tamen diebus exceptis.

3. *Uxores*, quibus a maritis jejunium interdicitur (nisi interdicator in contemptum Religionis vel Ecclesie), et quæ jejunando paterentur gravem maritorum indignationem. Item *mariti* qui jejunantes nequeunt debitum conjugale uxoribus solvere, ut cum Laymano, Lessio, Salmanticensibus, Viva et aliis merito docet P. Concina¹ : ratio est quia præceptum naturale justitiæ, scilicet reddendi debitum, prævalet humano jejunandi utpote inferiori.

4. *Adolescentes* usque ad annum 21um completum; nam ipsi crebriori indigent alimento, tum ad incrementum naturæ, tum ad virium robur. Hoc autem est certum ex consuetudine universali : quod quidem locum habet, etsi aliquis adolescens

¹ *Sed censet (Concina) teneri virum prius precibus hortari conjugem, ut a petendo desistat. Si tamen hoc omitteret, non putarem eum peccare saltem mortaliter.* Ita S. Alphonsus in *Op. Mor.*, l. III, n. 1054. Aliter esset : 1. si conjux redderet tantum minus potens ad reddendum; quia non teneretur cum spirituali jactura *illud plus* curare, cum aliunde opus jam sufficienter præstet; 2. si tantum redderetur impotens ad petendum, petere enim non est necessitatis : excipe nisi ex charitate teneretur petere. v. g. ad vitandum incontinentie periculum.

esset robustus; quia hic ex communi attenditur quod ordinarie contingit. Ita Angelicus¹, subjungens nihilominus expedire, ut juvenes sese jejunio exerceant, tum ut culpas cohibeant, tum ut ad spiritualia eleventur.

5. *Senes*, qui ob virium imbecillitatem sine gravi incommodo jejunare non possunt, uti patet. — Quoad illos vero, qui sunt viribus satis validi, utrum excusentur, non una est sententia. Illos a jejunio liberatos esse negant Bonacina, Layman et Filiucius; nam tunc non reputantur uti senes. Sed probabiliter affirmant multi de illis, qui 60um annum habent, etsi nondum completum; nam in favorabilibus annis inceptus habetur pro completo: idque ex universali consuetudine, quam testantur communius Doctores apud Roncaglia. Sed ratio potior et independens a consuetudine est, quia hujusmodi senes ob defectum caloris naturalis nequeunt semel alimentum sufficiens sumere, egentque cibo frequentiori: unde si quod est salutis robur ea ætate, apparens potius est et instabile, quam reale et constans, ut pro certo docet ipse Galenus². Adde: difficilis est et anxietatum plenissima inquisitio, an sexagenarius aliquis sit satis robustus, necne, ad ferendum jejunium. Quod si ex una parte urget positiva jejunii lex, non minus urget ex altera parte jus, et naturalis obligatio propriam valetudinem servandi. Quidquid tandem sit, semper adest periculum moraliter certum gravis diminutionis virium, quæ semel amissæ nunquam reparantur.

314. Joverit tamen Synodi Novariensis consilium: *Qui jejunii abstinentiæque disciplinam ex infirmitate seu virium imbecillitate ferre nequeunt, aliis pietatis officiis et charitatis operibus jejunium et abstinentiam redimere studeant* (pag. 75).

315. Q. 5. *Quinam labor a jejunii observantia excusat?*

R. A jejunii observantia labor tunc liberat, quando est talis, ut sine notabili corporis defatigatione exerceri non possit. Hinc communiter ratione laboris inter operarios excusantur

¹ 2, q. 147, a. 4. Attamen notandum juvenem, qui v. g. hora tertia annum 21 complevit, probabilius teneri ad jejunandum reliqua die; nam præceptum statim obligat ac illius tempus advenit, et jejunium respicit totam diem.

² L. V. *De Sanit. tuenda*. — V. Liguori, *Homo Apost.*, tr. XII, n. 25.

a jejunio *fossores, agricolæ, lapidæ, figuli, textores lanarii, fullones, bajuli, aurigæ, nautæ, remigantes, fabri-lignarii, ferrarii atque murarii*. Item *percurrentes urbem ad merces vendendas, ornantes templa scalas circumferendo, magna horologia conficientes*; ac similiter *laborantes per magnam diei partem*. Item *cursores, sutores, furnarii, pistores, coqui dapes complures compluribus præparantes, si per totum fere diem laborare cogantur*. Item *typographi prælum versantes* (non vero *typos tantum componentes*; etsi hos quoque plurimi excusent, cum labor sit qui nimium et corpus et stomachum et caput defatigat). Denique excusantur *famuli*, qui tota die magnis incumbunt laboribus¹.

316. Non vero excusantur *ancillæ lanam vel linum fuso torquentes, aut munia similia exercentes*. Neque *barbitonsores, sartores, pictores, notarii, molitores et sculptores*, nisi ob virium debilitatem vel ob laborem particularem artem suam exercere non valeant. Hac in re hæc n. 30 propositio ab Alexandro VII merito damnata est, utpote nimis generalis: *Omnes officiales, qui in republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii; nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum die jejunii*.

317. Q. 4. *Quinam excusantur a lege jejunii causa pietatis?*

R. Excusantur a jejunio causa pietatis qui præstant talia pietatis opera, quæ præstantiora sint et Deo gratiora, quam ipsum jejunium, quocum moraliter conjungi non possunt, id est sine notabili ac gravi incommodo. Ejus generis sunt Opera misericordiæ tam spiritualia quam temporalia, atque etiam opera religionis.

Sed dubium fit, an hujusmodi opera a jejunio excusantia, ut servire infirmis, crebrius concionari, etc., possint suscipi

¹ Etsi autem speculative loquendo videatur probabilius, quod isti omnes jejunare teneantur, si sint adeo robusti, ut id sat facile possint; in praxi tamen vix reperietur unus, qui ex illis laboribus non graviter relaxetur: aliunde lex non respicit quod per accidens evenit. — Item neque de jejunio tenentur illo uno vel altero die; quo labores intermittunt ratione reficiendæ lassitudinis, et virium servandarum ad proximos labores; excipe nisi illis diebus manifeste jejunare valeant sine incommodo gravi.

sponte; vel sint suscipienda ex officio vel obedientia? Dicunt Sylvester atque Navarrus, quod proprio Marte ob consilia non sunt negligenda præcepta; sed probabilius contradicunt Sanchez, Salmanticenses, Bouvier cum aliis pluribus. Idque expresse docet S. Thomas qui dicit: *Si enim sit tanta abstinentia quod homo ab operibus utilioribus impediatur (quamvis ad ea de necessitate non teneatur) indiscretum est jejunium, etsi non sit illicitum*¹. Sane, habet idem Angelicus, *non videtur fuisse intentio Ecclesiæ statuents jejunia, ut per hoc impediret alias pias et magis necessarias causas*²; cum enim Ecclesia præcipiat jejunium uti promotivum ad bonum, non intendit obligare ad illud, uti est impeditivum majoris boni. Hoc tamen intelligitur sub conditione, quod opera illa præstantiora assumantur ex justa causa et commode differri non possint juxta doctrinam ejusdem S. Doctoris. *Ex justa causa, finis enim malus totum inficeret opus. Et commode differri non possint*, nam secus valeret adagium: *Unum facere et aliud non omittere*.

318. Hinc a jejunio liberantur *concionatores*, qui quotidie vel frequenter per hebdomadam in Quadragesima tota concionem habent, ut communiter docent Cajetanus, Navarrus, Salmanticenses, Toletus et Wigandt; nam actio sic concionandi est valde laboriosa³. Idque valet, uti dicunt Lessius, Sanchez, Sporer, etc. quamvis concio fiat cum lucro; est enim justum stipendium laboris; neque ex tali intentione impeditur utilitas audientium. — An vero idem dicendum sit de illis, qui ter vel quater in hebdomada aliquando per annum concionantur, pendet a majori vel minori mentis fervore, studio, labore et corporis agitatione, quæ illos faciant jejunio inhabiles⁴.

319. Multi excusant *Cantores*, qui jejunando vocem

¹ In 4, dist. 15, q. 3, a. 1. — ² 2, q. 147, a. 4.

³ Quod etiam currit pro Missionariis, qui vehementiori corporis et animi agitatione per aliquod temporis quotidie prædicant: ita communiter cum Cajetano, Navarro, etc.

⁴ Cum vero sacri Oratores et exemplo et verbis debeant prædicare, idcirco pro viribus eniti debent, ut jejunium servent. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 1048.

amitterent; et *lectores scientiarum* (Sanchez addit et *magistros grammaticæ*), qui magno studio et labore indigent; non vero qui dictant lectiones jamprimum ordinatas et sæpius repetitas. — Et idem dicunt de *judicibus, medicis, advocatis* ac similibus, qui animum valde intentum habere debent studiis, ut muneri suo satisfaciant; nam isti ob spirituum consummationem opus habent cibo, sin majori, saltem frequentiori. — Idem currit pro iis, qui *hospitalibus inserviunt*, sive id agant ex officio, sive ex obedientia, sive causa temporalis utilitatis. Item Roncaglia, Sanchez, Sporer, Viva et alii excusant *Confessarios*, qui tamen extraordinarium laborem subeant, nempe si confessiones audiant fere per totum diem, puta per septem vel octo horas.

320. Sed hic omnino advertendum, quod cantores, professores, judices, medici, advocati, hospitalibus inservientes, confessarii et similes non per se, sed tantum per accidens a jejunio excusari possunt, nempe si aliter non valeant suis muneribus satisfacere. Quod semper præ oculis habendum; nam ubi labor per se excusat, in dubio præsumptio stat pro exemptione jejunii: e converso ubi labor non per se, sed per accidens, nempe ob aliquam circumstantiam debilitatis personæ vel gravitatis laboris excusat, in dubio præsumptio stat pro obligatione jejunii¹ (II).

CAPUT TERTIUM

DE ULTIMO PRÆCEPTO SEU DE DECIMIS²

321. Q. 1. *Quid sunt decimæ, et quotuplicis generis?*

R. *Decimæ* nomen non semper indicat decimam portio-

¹ Insaper advertunt, quod si quis non haberet causam sufficientem, qua excusari possit a jejunio quadragesimali; sed contra ipse in bona fide putaret justam causam habere præcepto satisfaciendi ter, vel quater tantum in hebdomada jejunando, non debet Confessarius hunc obligare, ut quotidie jejunet cum adsit periculum, ne postea omne omittat jejunium. — V. Liguori, *Homo Apost.*, tract. XII, n. 34.

² Decimarum originem ab ipso veteri fœdere repetendam esse, notum est omnibus. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 12; *Homo Apost.*, tract. XX, n. 85. — Ferraris, *Biblioth.*, vº Decimæ.

nem fructuum; sed plerumque duodecimam, quintamdecimam, imo alicubi etiam vigesimam, trigesimamve. Triplex autem est decimarum genus: sunt enim *prædiales*, *personales* et *mixtæ*.

322. *Prædiales* penduntur ex fructibus, vel proventibus prædiorum, sive urbana ipsa sint, sive rustica: cum hoc discrimine, quod quæ de grano, vino, fæno aliisque fructibus majoribus exhibentur, *maiores*; quæ ex leguminibus et oleribus, *minores*; quæ ex prædiis vero recens excultis, *novales* nuncupantur. *Personales* persolvuntur ex rebus, qua sibi quisque opera et industria sua acquirit, v. g. negotiatione. *Mixtæ* oriuntur quidem ex rebus, sed fructum exhibentibus sola industria hominum, uti fætus pecorum, lac, lana¹.

323. Q. 2. *Quonam jure decimæ sunt persolvendæ?*

R. Vel decimæ spectantur materialiter, quatenus nempe sunt Ecclesiæ stipendium suis Ministris debitum, ad honestam eorum sustentationem. Vel spectantur formaliter, quatenus nempe constant certa ac determinata fructuum terræ quantitate.

Si 1, persolvendæ sunt tam jure divino positivo; quia dicente Apostolo: *Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere*²; quam jure naturali; quia, clamante Christo ipso, *dignus est operarius mercede sua*³. Addimus jus humanum; nam ex Tridentino qui eas subtrahunt vel impediunt, sunt excommunicandi⁴. — Si 2, tunc decimæ non sunt persolvendæ, nisi Jure Ecclesiastico⁵; nam in lege nova nullum adest præceptum divinum de solvenda nulla fructuum quantitate. Quod autem in lege veteri aderat, fatentur omnes illud utpote judiciale, una cum lege ipsa expirasse, sola remanente naturali ratione Ministros alendi. Hoc autem jus non obligat, nisi iis in locis, in quibus adhuc viget consuetudo decimas persolvendi: innumeræ enim sunt provinciæ, præsertim in Regno Pede-

¹ V. De Nicolis, *Annotationes Theorico-practicæ* ad tract. De decimis Petri-Monetæ.

² I Corinth. IX. — ³ Luc. X. — ⁴ Sess. XXV, c. XII de Ref.

⁵ Ex cap. IV et seq., de decimis.

montano, ubi decimæ amplius non existunt; quia vel lege sublata, vel pactis conventis alio modo sunt compensatæ¹.

324. Decimæ olim Episcopo solvebantur, qui eas Ministris distribuebat; sed, facta honorum divisione, de jure communi ad Parochum pertinent: prædiales quidem Parochi sunt, in cujus territorio prædia existunt; personales vero Parochi, a quo Sacramenta recipiuntur².

325. Qui decimas fraudant, peccant contra religionem et justitiam.

1. Contra religionem; quia decimas præcepit Ecclesia etiam *in signum universalis dominii*³, quod habet Deus; consequenter in Dei cultum. Imo censent Elbel, Lessius et Sporer decimas non solvere etiam sacrilegium esse; quia illæ sacræ sunt, cum sint bona Ecclesiæ. Verum negant Croix, Palaus et Tamburini hoc esse proprie sacrilegium; quia illæ donec ab Ecclesia non possidentur, sacræ non sunt.

2. Contra justitiam; quia decimæ sunt justum stipendium debitum Ministris Ecclesiæ; nam *quis militat suis stipendiis unquam? dignus est operarius mercede sua*⁴. Non ergo sunt puræ elemosynæ; ideo debentur etiam Ministris divitibus, etiam improbis, cum officio suo funguntur. Hinc

¹ V. Canestri, *Giurisprudenza canonica-civile del Piemonte*. Aless., 1841, cap. V.

² Ita sæculo XII Lucius III, cap. XX, de decimis.

³ Cap. *Tua nos* 26 de decim.

⁴ I Cor. IX, Luc. X. — V. S. Thomas, *Quodlibet*, q. 5, a. 10; et 2, 2, q. 87, a. 5. — Ad rem *Pontificale Romanum* (tit. de Ecclesiæ dedicatione seu consecratione, § 45) contra decimarum usurpatores illud profert D. Augustini (vel Cæsarii Arelatensis juxta alios): *Si decimas dederis, non solum abundantiam fructuum recipies, sed etiam sanitatem corporis et animæ consequeris: non igitur Dominus Deus præmium postulat, sed honorem; Deus enim noster qui dignatus est totum dare, decimam a nobis dignatus est recipere, non sibi sed nobis sine dubio profuturam. Sed si tardius dare peccatum est, quanto pejus est non dedisse?... Cum enim decimas dando et terrena et cælestia possis præmia promereri, quare pro avaritia duplici benedictione defraudaris? Hæc est enim Dei justissima consuetudo, ut si tu illi decimas non dederis, tu ad decimam revoceris: dabis impio militi quod non vis dare Sacerdoti; et hoc tollit fiscus quod non accipit Christus.*

damnata est a Martino V in Concilio Constantiensi propositio: *Decimæ sunt puræ eleemosynæ, et possunt Parochiani propter peccata suorum Prælatorum ad libitum suum eas auferre.*

SCHOLIUM. — *De Primitiis et Oblationibus.*

326. Q. 1. *Quid de primitiis?*

R. Primitiæ sunt primi illi rerum fructus, qui primæva ætate tum ad cognoscendum Creatorem, tum ad sustentandos ministros a fidelibus dabantur. De his meminit et Origenes¹, et Irenæus², aliique. Sed post sæculum V ulla vix occurrit de primitiis mentio³. Aliquod tantum vestigium remansit in quibusdam montanis regionibus, in quibus incolæ aliquas offerunt Parocho vel Ecclesiæ non tam ex obligatione, quam boni animi ergo.

327. Q. 2. *Quid de oblationibus?*

R. Oblationes munera sunt sponte Deo, atque Ecclesiæ a fidelibus oblata. Ab *agapis* seu sacris conviviis, quæ Apostoli instituerant, repetendæ sunt; in illis enim singuli fideles panem ac vinum, aliaque afferebant ad Ecclesiam: porro panis viniq; parte consecrata, reliquum in commune convivium conferebatur. Et huc spectat illud Pauli: *Unusquisque suam cœnam præsumit ad manducandum, et alius quidem esurit, alius autem ebrius est*⁴.

Inde natæ oblationes; quarum aliæ ad altare fiebant ad Sacrificium peragendum, et quod reliquum erat, cedebat Clericis et indigentibus. Dein coepit offerri pecunia, et sic tandem venit honorarium Missarum⁵. Aliæ pro arbitrio in Ecclesia deponerentur in ipsius Ecclesiæ usum aut in Clericorum et pauperum alimoniam: ad hoc autem arca erat parata, quæ *corbona* hebraice dicebatur, cui postea suffectum est *gazophilacium* seu locus ad recipiendas oblationes electus. Aliæ pro uniuscujusque pietate dabantur, quando suscipiebantur Sacramenta, vel alia sacra officia peragebantur. Cum vero istæ darentur non tanquam pretium rerum sacrarum, sed in præmium laboris et tanquam alimenta,

¹ L. VIII, contra Celsum. — ² L. IV, contra Hæreses, c. xv.

³ V. *Institutionum Canoniarum libri quatuor* cl. Episcopi Devoti omnium acclamatione excepti, quibus expletissimæ adnotationes additæ sunt doctissimi discipuli, qui postea fuit Pius VIII, ut legere est in lib. *Memorie di religione, morale e letteratura*. Modena, vol. II, XV, p. 242.

⁴ I Cor. XI. De *Agapis* Vid. Tract. de *Eucharistia* sub initio.

⁵ V. De Berlendis, *Dissert. de oblat.* — Sala, *In not. Rerum Liturg. Bonæ.*

quæ jus divinum Ecclesiæ ministris tribui vult; ideo anno 1245 Concilium Lateranense IV statuit, ut fideles eas oblationes præstarent, quas consueverant, et recusantes pœnis possent cogi ab Episcopo¹.

Cum videantur fideles oblationes facere propter curam animarum, hinc, si aliud non obstat, illæ cedunt Parocho loci².

328. *Quid (quæres) de oblationibus in Oratorio rurali?* — De oblationibus in Oratorio rurali B. Mariæ vel alterius Sancti factis, vel alicui imagini miraculosæ, nulla portio debetur Parocho, uti declaravit S. Concilii Congregatio 22 apr. 1799; sed totum cedere debet ipsi Oratorio vel loco pro eo ampliando, ornando, etc. Sed superioris licentia aliquid de hisce oblationibus detrahi potest pro Ecclesia parochiali, si indigeat: æquum enim est ut filia matri indigenti succurrat. Si vero ex usu, vel aliquo signo pateat hujusmodi oblationes ad celebrandas ibi Missas esse destinatas, Parochi est invigilare, ut Missæ (secundum regulas stipendia taxantes) celebrentur per se vel per alios, in loco designato³.

329. Monitum gravissimum: ad omnem malæ administrationis suspicionem cavendam, ne pigeat Parochos de iis, quæ Ecclesiis offerrentur, testes habere et rationem reddere: *Metus deponant*, ad rem Benedictus XIV, *ne virtutis opinionem apud populum amittant, quæ profecto nunquam magis concitari in animis solet, quam si de congestis eleemosynis aperta fronte ratio persolvatur, ut palam constet, eas parochorum commodo nequaquam tribui; sed piis operibus insumi, quemadmodum offerentes exigant*⁴. Et Concilium Chalcedonense, quod memorat Gratianus⁵, decernit, *ut nec sine testibus sit Ecclesiæ ministratio, nec ideo res ejus dissipenter, et probrum ac dedecus Sacerdotio inuratur.*

¹ Cap. XL, *De Simonia*. — V. L. Ferraris, *Biblioth.*, etc., vº Oblationes, Primitiæ.

² V. Benedictus XIV, *Notificatione* LXXII; et *De Syn.*, l. V, c. viii. — Barbosa, *De Off. Parochorum*. — Fagnanus, *In c. ix de his, quæ sunt*. — Canestri, *Giurisprudenza*, ecc., c. vi; Reifensuel, *De Luca*.

³ Cerei autem in honorem SS. Sacramenti, Beatæ Mariæ Virginis, vel alicujus Sancti oblatis, accendi et cremari debent; et eorum reliquæ, si quæ supersint, non in beneficium Parochi, sed in fabricæ Ecclesiæ utilitatem cedere debent. Unde neque sunt extinguendi, neque sunt sibi a Pastore arrogandi, cum talis offerentium non sit mens. Secus pastor et contra justitiam et contra religiosam pietatem peccaret. — V. Bouvier, *Instit. Theol.*, tit. De oblationibus.

⁴ *Notificatione* LXXII cit.

⁵ *Dist.* LXXXIX. Administratio oblationum quæ fiunt Oratoriis, imaginibus etiam in pariete domus pictis spectat ad parochum; nisi aliter se habeat